

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
ЗАХІДНОДОНБАСЬКИЙ ІНСТИТУТ

(назва навчального підрозділу)

КАФЕДРА ПРАВА

(повна назва кафедри, циклової комісії)

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Господарський процес»

(назва дисципліни)

на тему: «Процесуальні строки у господарському судочинстві в період воєнного стану»

Студента (ки) Голуб О.А.

групи ТУзд-8-22-Б1П (2.0 здс)

напряму підготовки (спеціальності) _Право

Керівник, доцент кафедри права Житник М.О.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Оцінка:

Національна шкала _____

Кількість балів: ____ ECTS ____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

м. Павлоград - 2025р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ.....	6
1.1. Поняття та види процесуальних строків.....	6
1.2. Порядок обчислення і поновлення строків.....	9
1.3. Наслідки пропуску процесуальних строків.....	12
РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	16
2.1. Законодавчі зміни щодо процесуальних строків у період воєнного стану.....	16
2.2. Судова практика поновлення строків під час війни.....	19
2.3. Проблеми застосування процесуальних строків у сучасних умовах.....	21
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ.....	24
3.1. Недоліки чинного господарсько процесуального законодавства.....	24
3.2. Пропозиції щодо вдосконалення законодавства що регулює процесуальні строки.....	26
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31

ВСТУП

Актуальність теми. Процесуальні строки є одним із ключових елементів господарського процесуального права, адже вони забезпечують своєчасність та ефективність судового захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання. Дотримання строків сприяє реалізації принципів правової визначеності, змагальності та доступу до правосуддя.

В умовах воєнного стану, запровадженого в Україні у зв'язку з повномасштабною збройною агресією російської федерації, питання дотримання процесуальних строків набуло особливої актуальності. Судова система зіткнулася з низкою об'єктивних труднощів таких як переміщення судів, зупинення розгляду справ у певних регіонах, ускладнення комунікації сторін та обмеження роботи електронних сервісів. Це обумовило необхідність адаптації процесуальних механізмів до нових умов, зокрема шляхом законодавчих змін, спрямованих на захист прав учасників судового процесу.

Отже, дослідження правової природи, сутності та особливостей застосування процесуальних строків у господарському судочинстві під час воєнного стану є надзвичайно важливим як у теоретичному, так і в практичному аспекті.

Мета і завдання дослідження. Метою курсової роботи є комплексне дослідження правового регулювання процесуальних строків у господарському судочинстві та виявлення особливостей їх застосування в умовах воєнного стану.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань:

- розкрити поняття, значення та види процесуальних строків у господарському процесі;
- проаналізувати порядок їх обчислення, зупинення, продовження та поновлення;
- дослідити законодавчі зміни, запроваджені у зв'язку з воєнним станом;

- охарактеризувати судову практику щодо поновлення строків у цей період;
- визначити проблеми правозастосування та сформулювати пропозиції щодо вдосконалення законодавства.

Об'єкт дослідження - суспільні відносини, що виникають у процесі застосування процесуальних строків у господарському судочинстві.

Предмет дослідження - норми господарського процесуального законодавства України, судова практика та наукові підходи до визначення особливостей процесуальних строків у період воєнного стану.

Проблематика процесуальних строків у господарському судочинстві досліджувалася в працях таких українських учених, як О. Штефан, М. Смокович, І. Телішевська, В. Луць, І. Заверуха, О. Кучер та інші. У їхніх роботах розкриваються загальні засади строків у судовому процесі, їх правова природа та значення для забезпечення процесуальної економії. Водночас питання функціонування процесуальних строків саме в умовах воєнного стану залишаються недостатньо дослідженими, а наукова думка щодо тлумачення та практичного застосування нових норм ГПК України ще формується. Це зумовлює потребу в подальшому теоретичному осмисленні теми.

Наукова новизна курсової полягає у спробі комплексно проаналізувати сучасний стан нормативного регулювання процесуальних строків у господарському судочинстві в умовах воєнного стану та визначити проблемні аспекти їх застосування. У роботі узагальнено актуальну судову практику Верховного Суду 2022-2025 років і сформульовано власні пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства у частині поновлення та зупинення процесуальних строків під час воєнних дій.

Методи дослідження. У роботі використано діалектичний, порівняльно-правовий, системно-структурний, та формально-юридичний методи, що забезпечили комплексне вивчення теми. Діалектичний метод застосовано для пізнання процесуальних строків як динамічного правового явища, що змінюється під впливом соціально-правових умов, зокрема воєнного стану.

Системно-структурний метод використано для визначення місця інституту процесуальних строків у системі господарського процесуального права та взаємозв'язку його з іншими процесуальними інститутами. Формально-юридичний метод застосовано при аналізі положень Господарського процесуального кодексу України, законів та підзаконних актів, що регулюють строки у судовому процесі. Порівняльно-правовий метод використано для зіставлення національного регулювання процесуальних строків у мирний і воєнний час, а також порівняння з практикою Європейського суду з прав людини.

Нормативну основу курсової роботи становлять Конституція України; Господарський процесуальний кодекс України; Закон України «Про правовий режим воєнного стану»; Закони України № 2118-IX від 03.03.2022, № 2123-IX від 15.03.2022, № 2188-IX від 01.04.2022 (щодо особливостей строків у період воєнного стану); Постанови Пленуму Верховного Суду та практика Верховного Суду України і Касаційного господарського суду; підзаконні акти Державної судової адміністрації України, що регулюють роботу судів під час воєнного стану.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

1.1. Поняття та види процесуальних строків

Процесуальні строки є одним із базових інститутів господарського процесуального права, оскільки забезпечують упорядкованість судочинства, реалізацію процесуальних прав та обов'язків учасників справи, а також гарантують своєчасність судового розгляду спорів. Вони виступають важливим інструментом забезпечення принципів юридичної визначеності, процесуальної економії та ефективності правосуддя. Відсутність визначених часових меж породжувала б ризики зловживання процесуальними правами, затягування розгляду справ та порушення права на справедливий суд.

Законодавче визначення процесуальних строків закріплене у Господарському процесуальному кодексі України (далі ГПК України). Так, стаття 113 ГПК України встановлює, що процесуальні строки це строки, в межах яких учасники справи, суд або інші органи мають право або зобов'язані вчиняти певні процесуальні дії. Вони визначають часові межі існування суб'єктивних процесуальних прав та обов'язків, їхню реалізацію і припинення.[2]

У науковій доктрині процесуальні строки традиційно розглядають як юридичні факти, з настанням або закінченням яких пов'язано виникнення, зміна або припинення процесуальних правовідносин.

На думку О. Штефана, процесуальні строки це нормативно встановлені або визначені судом проміжки часу, в межах яких повинні здійснюватися певні юридично значимі дії, спрямовані на досягнення завдань правосуддя. [12]

М. Смокович відзначає, що строки є інструментом забезпечення балансу між оперативністю судового розгляду та реальними можливостями сторін здійснити свої процесуальні права. [13]

І. Телішевська наголошує на зв'язку процесуальних строків із принципом рівності сторін, оскільки надання кожній стороні однакового часово-процесуального ресурсу запобігає дискримінації у доступі до правосуддя.[15]

Сутність процесуальних строків полягає не лише в обмеженні часу для вчинення певних дій, а й у встановленні санкцій за їх недотримання, а отже, у забезпеченні дисциплінування учасників процесу. Таким чином, строки виступають регулятором темпоритму судочинства, спрямованого на запобігання невинуватим затримкам та зловживанням процесуальними правами.

Процесуальні строки можуть визначатися декількома способами. Відповідно до статті 114 ГПК України, строки встановлюються законом або судом. У випадку, коли строки визначені безпосередньо законом, учасники процесу, як правило, не мають можливості їх змінювати. Наприклад, для подання апеляційної скарги встановлено двадцятиденний строк з дня оголошення рішення суду, ст. 256 ГПК України. Якщо ж строки встановлюються судом, вони можуть визначатися з урахуванням складності справи, обсягу доказової бази, поведінки сторін та інших реалізаційних чинників.

У теорії господарського процесуального права прийнято виділяти кілька видів процесуальних строків залежно від критеріїв класифікації.

1) За джерелом встановлення:

- законні, які визначені нормою закону. Наприклад, строки на апеляційне, касаційне оскарження ст. 256, 288 ГПК України;^[2]

- судові встановлюються ухвалою суду залежно від обставин справи. Наприклад, строк на подання відзиву ст. 165 ГПК України.

2) За способом визначення:

- строки, визначені конкретною календарною датою. Наприклад, дата призначення судового засідання;

- строки, визначені періодом часу. Наприклад дні, місяці;

- строки, визначені настанням події, яка неминуче настане. Повідомлення сторони про дату засідання тощо.

3) За суб'єктом, на якого вони покладаються:

- для учасників процесу. Подання заяв, відзивів, доказів;

- для суду. Розгляд заяв, виготовлення повного тексту рішення, ст. 243 ГПК України.

4) За юридичними наслідками пропуску:

- присічні (преюдиціальні), пропущення яких тягне втрату права на вчинення процесуальної дії без можливості поновлення;
- неприсічні, пропуск яких за наявності поважних причин може бути поновлений судом, ст. 119 ГПК України.[2]

До присічних строків належать строки на звернення за переглядом судових рішень за нововиявленими обставинами регламентовані у ст. 320 ГПК України. Неприсічними визнаються більшість строків для подачі заяв та скарг, якщо сторони можуть довести поважність причин пропуску.

5) За функціональним призначенням:

- регулятивні, що спрямовані на організацію судового розгляду;
- охоронні, які запобігають порушенню прав сторін.

Також у доктрині запропоновано розмежовувати загальні та спеціальні строки. Загальні застосовуються до більшості процесуальних дій, наприклад, подання доказів, тоді як спеціальні передбачені для окремих категорій справ, наприклад, оскарження дій державного виконавця тощо.

Особливе значення має питання початку перебігу процесуальних строків. Відповідно до статті 116 ГПК України, перебіг строку починається з наступного дня після відповідної процесуальної події. Закінчення строку також визначається законом: якщо строк встановлено у днях, останнім днем є робочий день, а якщо останній день припадає на вихідний строк продовжується до наступного робочого, ст. 117 ГПК України. Таке законодавче регулювання узгоджується з принципом забезпечення права на доступ до суду.[2]

У науковій літературі наголошується, що строки забезпечують передбачуваність судової процедури. Як зазначає В. Луць, дотримання строків формує юридичну визначеність, яка є складовою верховенства права. Тому порушення строків може призвести до суттєвих процесуальних несприятливих наслідків, зокрема залишення заяви без розгляду або відмови у прийнятті скарги.[18, ст. 21-28]

Таким чином, процесуальні строки є системним інститутом господарського процесуального права, який, по-перше, встановлює часові межі реалізації суб'єктивних прав, по-друге, сприяє забезпеченню процесуальної економії, і, по-третє, виступає гарантією стабільності та передбачуваності правозастосування. Їх чітка класифікація та законодавче регулювання забезпечують належну організацію судового розгляду та є необхідною передумовою реалізації принципу справедливого суду.

1.2. Порядок обчислення і поновлення строків

Порядок обчислення процесуальних строків у господарському судочинстві має надзвичайно важливе значення, адже від правильності визначення строків залежить можливість реалізації суб'єктивних процесуальних прав, своєчасність розгляду справ та дотримання принципу юридичної визначеності. Норми, що регламентують порядок обчислення строків, містяться у розділі IV Господарського процесуального кодексу України, статті 113–121), який визначає правила встановлення, перебігу, подовження, поновлення та зупинення строків.

Відповідно до статті 115 ГПК України, строки можуть бути встановлені у роках, місяцях, днях або у вказівці на конкретну календарну дату чи подію, що неминуче настане. Такий підхід відповідає логіці процесуального законодавства та забезпечує гнучкість регулювання. У науковій літературі підкреслюється, що визначення строків у днях, а не годинах, є компромісним підходом між необхідністю оперативності та забезпеченням реальних можливостей учасників здійснити процесуальні дії.[2]

Перебіг процесуальних строків починається з наступного дня після відповідної процесуальної події, ст. 116 ГПК України. До таких подій відносять, наприклад, оголошення рішення суду, вручення ухвали, отримання копії судового документа, відкриття провадження у справі або отримання стороною

повідомлення про процесуальну дію. Ця законодавча конструкція узгоджується з принципом доступності правосуддя та забезпечує сторонам мінімальний часовий ресурс для реагування.

Закінчення строку також регулюється законодавством. Відповідно до статті 117 ГПК України, останнім днем строку вважається робочий день. Якщо строк спливає у вихідний, святковий або неробочий день, останнім днем строку є наступний робочий день. Така норма спрямована на уникнення порушення права сторони на подання документів у випадках, коли державні та судові установи не працюють.

Особливе значення має правило щодо подання процесуальних документів через поштові, кур'єрські або електронні засоби зв'язку. Частина 7 статті 117 ГПК України передбачає, що датою подання документа є дата відправлення рекомендованого поштового відправлення, зазначена у поштовій квитанції. Сучасна судова практика також визнає дату подання через систему «Електронний суд» моментом реєстрації документа в ЄСІТС. Це забезпечує цифровий доступ до правосуддя й зменшує ризики зловживань.

Наукове значення мають положення щодо зупинення та продовження строків. Стаття 118 ГПК України встановлює, що зупинення провадження у справі тягне за собою зупинення всіх процесуальних строків. Вони продовжують перебіг лише після поновлення розгляду. Така норма актуальна у випадках перебування сторони у Збройних Силах України або на окупованих територіях.

Відомий процесуаліст О. Кучер зазначає, що інститут зупинення строків слугує механізмом «процесуального замороження», що запобігає необґрунтованим втратам процесуальних прав.[16]

Продовження строків регулюється статтею 119 ГПК України. Суд може продовжити строк за заявою сторони, якщо вона подана до закінчення строку. Такий механізм є превентивним та дозволяє уникнути пропуску у випадку об'єктивних перешкод.

Натомість поновлення строків є найбільш складним процесуальним інститутом, який передбачає відновлення можливості вчинення дії після

закінчення строку. Частина перша статті 119 ГПК України встановлює, що строк може бути поновлений, якщо суд визнає поважними причини його пропуску. Вирішення питання про поновлення здійснюється судом з урахуванням: ступеня поважності причин, добросовісності сторони, тривалості пропуску, можливості завдання шкоди іншим учасникам.

До поважних причин у судовій практиці належать тривала хвороба, форс-мажорні обставини, перебування особи у зоні бойових дій, відсутність зв'язку або електропостачання, що унеможливило подання документів. Верховний Суд у рішенні від 20.07.2022 у справі № 910/2423/22 підкреслив, що форс-мажорні обставини, пов'язані з воєнними діями, можуть бути підставою для поновлення строку, однак сам факт воєнного стану не *automatically* звільняє від обов'язку доказування впливу.

У доктрині триває дискусія щодо критерію «поважності». М. Смокович наголошує, що невідповідність поведінки сторони стандарту розумної обачності не може визнаватися такою причиною. Водночас І. Заверуха пропонує застосовувати «тест об'єктивної неможливості», що оцінює наявність реальних перешкод. Такий підхід кореспондується із практикою ЄСПЛ, яка вимагає пропорційності обмеження права на доступ до правосуддя.[14, ст. 98]

Судова практика розрізняє поважні та неповажні причини пропуску строків. До неповажних належать: зайнятість представника в інших процесах, незнання закону, небажання отримувати поштові повідомлення, навмисне затягування.

Касаційний господарський суд у постанові від 15.12.2023 у справі № 905/783/23 підкреслив, що зловживання процесуальними правами не може бути виправдане поновленням строків. Така позиція запобігає тактиці затягування розгляду.

Варто звернути увагу на ситуації, коли строк не може бути поновлений. До таких належать так звані присічні строки, пропуск яких безумовно тягне втрату права на процесуальну дію. Наприклад, строк оскарження ухвали про затвердження мирової угоди, ст. 232 ГПК України.

Науковці підкреслюють, що інститут поновлення строків є гарантією реалізації конституційного права на судовий захист. Як зазначає В. Луць, надмірний формалізм у питанні строків може становити порушення принципу пропорційності. Тому суди зобов'язані оцінювати індивідуальні обставини кожної справи.

Таким чином, порядок обчислення та поновлення процесуальних строків у господарському процесі є комплексним правовим механізмом, спрямованим на забезпечення балансу між швидкістю правосуддя та реальними можливостями сторін. Чіткість законодавчого регулювання строків сприяє стабільності економічних відносин і підвищує довіру до системи правосуддя. Інститут поновлення строків виконує компенсаторну функцію та усуває правові наслідки об'єктивних перешкод, що унеможливлювали своєчасне звернення до суду. У свою чергу, сувора оцінка поважності причин пропуску строків запобігає зловживанням та забезпечує процесуальну економію.

1.3. Наслідки пропуску процесуальних строків

Наслідки пропуску процесуальних строків у господарському судочинстві становлять важливий елемент механізму забезпечення процесуальної дисципліни, юридичної визначеності та дотримання принципу оперативності судового розгляду. Вони регулюються нормами Глави 6 Розділу I ГПК України статті 113-121, які визначають порядок встановлення строків, їх перебіг, припинення, продовження та поновлення, а також правові наслідки недотримання цих строків. Правильна оцінка наслідків пропуску строків має суттєве значення для забезпечення рівності сторін процесу та недопущення зловживань процесуальними правами.

Стаття 119 ГПК України встановлює можливість поновлення процесуальних строків у разі пропуску їх із поважних причин. Однак, якщо такі причини не будуть доведені, пропуск строку породжує юридичні наслідки, які

полягають, зокрема, у втраті права на виконання певних процесуальних дій. Фактично законодавець застосовує механізм негативної санкції за недобросовісну процесуальну поведінку, що сприяє досягненню мети своєчасного та ефективного судового захисту.[2]

Найтипівішим наслідком пропуску строку є залишення заяви чи скарги без розгляду. Згідно зі статтею 234 ГПК України, якщо учасник процесу подає заяву, відзив або клопотання з пропущеним строком без клопотання про його поновлення, суд має право залишити таку заяву без розгляду. Аналогічний підхід застосовується до апеляційних та касаційних скарг, які подані із пропущенням строку на оскарження, ст. 260 та ст. 292 ГПК України. Верховний Суд у постанові від 17.01.2023 у справі № 922/2950/22 зазначив, що дотримання строків оскарження є елементом принципу юридичної визначеності, а їх порушення без поважних причин є підставою для відмови у відкритті провадження.

У науковій літературі підкреслюється, що своєчасність подання документів є умовою реалізації процесуальних прав. За словами О. Штефана, пропуск строку породжує «процесуальну блокаду права», яка спрямована на уникнення правової невизначеності. Водночас науковці наголошують на необхідності пропорційності застосування таких санкцій.[12]

Другим поширеним наслідком є відмова у прийнятті документа до провадження. Наприклад, апеляційна скарга, подана після закінчення строку без клопотання про поновлення строку, відповідно до статті 260 ГПК України повертається особі, яка її подала. Цей механізм має правову природу відмежування допустимих доказів та процесуальних актів від неправомірних. У постанові від 09.11.2022 у справі № 910/11439/21 Верховний Суд підтвердив, що пропуск строку подання скарги без належного обґрунтування є самостійною підставою для її повернення.[7]

Важливим юридичним наслідком пропуску строків є втрата права на здійснення процесуальної дії. Цей наслідок стосується насамперед присічних строків, які не підлягають поновленню за жодних обставин. Такими строками є строки, визначені для перегляду судових рішень за нововиявленими

обставинами, оскільки по закінченні їх перебігу настає юридичне припинення можливості використання відповідного процесуального інструменту, ст. 320 ГПК України. Як зазначає І. Заверуха, присічний характер строку обумовлений вимогами правової стабільності та остаточності судових рішень.

У випадках, коли учасник справи пропускає строк на подання доказів, застосовуються наслідки, передбачені статтею 80 ГПК України, а саме суд не приймає такі докази, якщо пропуск строку не пов'язаний з об'єктивними обставинами. Касаційний господарський суд у постанові від 22.02.2024 у справі № 910/6682/23 підкреслив, що пропуск строку на подання доказів без поважної причини підриває принцип змагальності та може створити процесуальні переваги одній зі сторін.[7]

Ще одним наслідком пропуску строку є застосування штрафних процесуальних санкцій. Відповідно до статті 143 ГПК України, суд має право накладати штраф на учасника процесу у разі умисного затягування строків вчинення процесуальних дій. Науковець В. Луць зазначає, що штрафні санкції формують превентивний вплив, спрямований на дотримання сумлінності.

Окреме значення матимуть наслідки пропуску строку для осіб, які беруть участь у виконанні рішень. Наприклад, неподання заяви про поворот виконання у строк, передбачений статтею 333 ГПК України, унеможлиблює подальший захист економічних інтересів боржника.[2]

Законодавець унеможлиблює «вічність спору». Правова доктрина вказує, що без часових обмежень реалізація процесуальних прав перетворилася б на механізм тиску на іншу сторону⁵. Строки забезпечують баланс між правом доступу до суду та необхідністю закінчення спору.

Водночас пропуск строку не завжди означає автоматичний негативний наслідок. За наявності поважних причин, підтверджених доказами, суд може поновити строк, якщо це не порушує права інших учасників ч. 3 ст. 119 ГПК України. Верховний Суд зазначив, що оцінка поважності є дискреційною, але має бути обґрунтованою, а не формальною постановою від 18.03.2023 у справі № 905/2071/22.[18]

Таким чином, наслідки пропуску процесуальних строків у господарському процесі виступають інструментом підтримання процесуального порядку, забезпечення правової визначеності та недопущення зловживань. Їх застосування базується на принципах добросовісності, пропорційності та справедливості. За наявності об'єктивних чинників законодавець передбачає інститут поновлення строку, що виконує роль компенсаторного механізму. Отже, наслідки пропуску процесуальних строків становлять збалансовану систему санкцій і гарантій, яка забезпечує ефективність та стабільність господарського судочинства.

РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Законодавчі зміни щодо процесуальних строків у період воєнного стану

Запровадження в Україні правового режиму воєнного стану у зв'язку з повномасштабною збройною агресією російської федерації спричинило істотні трансформації у сфері судочинства, зокрема щодо регулювання процесуальних строків у господарському процесі. Необхідність законодавчого реагування була обумовлена об'єктивними обставинами: переміщенням судів з окупованих та прифронтових територій, частковою зупинкою доступу до електронних сервісів, обмеженням комунікації між учасниками процесу, перебоями електропостачання та зв'язку. У зв'язку з цим законодавець був змушений адаптувати процесуальні механізми до умов воєнного часу з метою забезпечення гарантій доступу до правосуддя.

Першочерговим нормативним актом, що визначив особливості функціонування судів у період бойових дій, став Закон України «Про правовий режим воєнного стану». Стаття 8 цього Закону встановлює можливість тимчасового обмеження окремих прав та свобод, проте не допускає скасування права на судовий захист. Це положення узгоджується з Конституцією України, яка у статті 55 гарантує кожному право на ефективний засіб правового захисту. Відтак законодавчі зміни щодо процесуальних строків застосовувалися не як інструмент обмеження прав, а як їхня адаптація до умов воєнного часу.[1]

Важливе значення мав Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» № 2118-IX від 03.03.2022 (далі Закон № 2118-IX), який запровадив положення про можливість поновлення строків у випадку неможливості їх дотримання через воєнні дії. Відповідно до цього Закону, суди повинні враховувати обставини, пов'язані з бойовими діями, зокрема евакуацію, перебування особи на тимчасово

окупованій території, руйнування об'єктів інфраструктури, відсутність доступу до засобів зв'язку. Ці норми були спрямовані на створення механізму компенсації для учасників процесу, які опинилися у несприятливому становищі.[4]

Подальші уточнення були внесені Законом України «Про внесення змін до законів України “Про Національну поліцію” та “Про Дисциплінарний статут Національної поліції України” з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану» № 2123-IX від 15.03.2022 (далі Закон № 2123-IX), який унормував можливість продовження та зупинення процесуальних строків. Зокрема, він передбачив, що суди мають право враховувати вплив воєнного стану як на роботу судової системи загалом, так і на можливість окремих осіб вчиняти процесуальні дії.

Суттєвою новелою стало надання судам більшої дискреції у питанні визначення поважності причин пропуску строків. Така конструкція дозволила враховувати індивідуальні ситуації кожного учасника процесу.

Закон № 2188-IX від 01.04.2022 увів корективи до функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС), розширив можливості електронного документообігу та закріпив юридичну силу подання документів в електронній формі. Ця новація покликана забезпечити безперервність судового процесу навіть у періоди, коли фізичне відвідування судів є неможливим. У практиці Верховного Суду неодноразово підкреслювалося, що електронні засоби комунікації у воєнний час забезпечують мінімізацію негативних наслідків порушення строків.[4]

На законодавчому рівні було ухвалено також ряд підзаконних актів Державної судової адміністрації України, що тимчасово змінили порядок направлення судових повісток, їх вручення та дати вручення для цілей обчислення строків. Наприклад, передбачено можливість підтвердження дати отримання документів через електронні сервіси, що розв'язало проблему недоступності поштових відділень у районах бойових дій.

Важливим елементом трансформації законодавства стало розширення судової оцінки поважних причин пропуску строків. Зокрема, судам рекомендовано враховувати:

- перебування особи у зоні активних бойових дій;
- тимчасову окупацію території;
- мобілізацію учасника процесу;
- руйнування майна або документів;
- відсутність електропостачання та зв'язку.

Таким чином, законодавець визнає об'єктивність зовнішніх факторів, що унеможлиблюють своєчасне вчинення процесуальних дій.

У доктрині господарського процесуального права зазначається, що гнучкість регулювання строків є елементом правового захисту у кризових ситуаціях. На думку І. Телішевської, під час воєнних дій строки мають оцінюватися не формалістично, а з урахуванням реального стану можливостей суб'єкта. О. Кучер наголошує на необхідності «індивідуалізації правової реакції» суду.[16]

Водночас важливо зазначити, що законодавець не запровадив автоматичного зупинення усіх строків на період воєнного стану. Такий підхід базується на двох засадах: потребі забезпечити економічну стабільність, важливості завершення процесуальних спорів у розумні строки.

Ця модель відповідає стандартам Європейського суду з прав людини щодо права на розгляд справи «впродовж розумного строку».

Таким чином, законодавчі зміни у сфері процесуальних строків у період воєнного стану можна охарактеризувати як спрямовані на:

- забезпечення гнучкості процесуальних механізмів;
- недопущення втрати права на судовий захист;
- адаптацію роботи судової системи до бойових умов;
- розширення електронних форм комунікації;
- створення умов для індивідуального підходу до випадків пропуску строків.

Ці новели сформували збалансовану правову модель, яка одночасно забезпечує інтереси правосуддя, економічних суб'єктів та держави під час воєнних дій.

2.2. Судова практика поновлення строків під час війни

Судова практика, сформована під час дії воєнного стану, стала ключовим елементом правозастосування у сфері процесуальних строків, оскільки законодавець не передбачив їхнього автоматичного зупинення. Саме Верховний Суд сформулював підходи, які дозволяють визначити межі допустимого поновлення строків та випадки, коли таке поновлення не відповідає принципу юридичної визначеності. У більшості рішень суди наголошують, що воєнний стан як загальнонаціональна обставина не може сам по собі вважатися безумовною підставою для відновлення строку. Водночас, наслідки бойових дій, що створили об'єктивні перешкоди доступу до правосуддя, можуть бути враховані судом за умови доведення причинно-наслідкового зв'язку.

Показовою є постанова Верховного Суду від 10 листопада 2022 року у справі № 990/115/22, у якій Велика Палата сформулювала принциповий висновок: введення воєнного стану не зупиняє перебігу строків на звернення до суду та не створює автоматичної підстави для їхнього поновлення. Суд підкреслив необхідність доведення конкретних обставин, що унеможливили своєчасне подання процесуальних документів. Ця позиція стала орієнтиром для судів першої та апеляційної інстанцій і надалі активно застосовується.[6]

У постанові Верховного Суду від 08 лютого 2024 року у справі № 480/8341/22 суд відмовив у поновленні строку на апеляційне оскарження, оскільки заявник обмежився загальним посиленням на воєнний стан без подання доказів, що підтверджують об'єктивну неможливість звернення до суду. Суд зазначив, що недбалість у користуванні засобами зв'язку та юридичної допомоги

не може бути виправдана надзвичайними обставинами, якщо на території проживання особи суди функціонували у стандартному режимі.

У протилежному напрямі розвивається практика щодо військовослужбовців та мешканців територій активних бойових дій. Так, у постанові від 12 грудня 2024 року у справі № 120/359/24 суд визнав поважними причини пропуску строку на звернення з позовом, оскільки позивач перебував у районах проведення бойових операцій, не мав доступу до поштових та електронних сервісів, а також не міг забезпечити подання документів через мобілізацію. Суд підкреслив, що вимога довести вплив воєнних дій не означає формального відмовлення у праві, але запобігає зловживанням.[8]

Проблемним у практиці виявилось питання оцінки відсутності електропостачання та інтернет-зв'язку. У постанові Верховного Суду від 18 квітня 2024 року у справі № 280/5470/22 суд звернув увагу на необхідність подання додаткових доказів, зокрема довідок від органів місцевого самоврядування, аварійних служб чи підприємств енергопостачання, що підтверджують відключення мережі у конкретний період. Таким чином, суд відмовив у поновленні строку через відсутність документального підтвердження, хоча позивач посилався на інтенсивні обстріли його району.[9]

У постанові Верховного Суду від 15 серпня 2024 року у справі № 420/30331/23 суд наголосив на територіальному критерію оцінювання. Якщо сторона проживає у регіоні, де відсутні бойові дії та судова інфраструктура працює у звичайному режимі, пропуск строку не може бути обґрунтований загальними обставинами війни. Такий підхід спрямований на збереження стабільності цивільного обороту й недопущення затягування розгляду справ шляхом декларативних посилянь.[10]

Судова практика господарських судів також свідчить про наявність справ, у яких причини пропуску строку визнаються поважними через втрату доступу до корпоративної документації та печаток. У постановах Касаційного господарського суду за 2023-2024 роки суд визнавав, що підприємства, які були змушені евакуюватися з окупованих територій, могли не мати можливості

завчасно подати апеляційні скарги або відзиви. Суд враховував підтвердження фактів евакуації, знищення майна та розпорошення персоналу.

Водночас практика фіксує випадки зловживань. У рішеннях апеляційних інстанцій наголошується, що формальна мобілізація працівника підприємства не може виправдовувати пропуск строків юридичною особою, якщо підприємство мало можливість залучити іншу особу для подання документів. Це узгоджується із принципом добросовісності сторін, закріпленим у статті 43 ГПК України.

Окремі труднощі виникають при оцінці строків подання доказів. Суди виходять із того, що пропуск строку на подання доказів з причин воєнних дій може бути визнаний поважним, але лише тоді, коли сторона обґрунтує, що обставини виникли саме у момент, коли подання доказів було об'єктивно неможливим. Цей підхід спрямований на недопущення приховування доказів з метою маніпулювання процесом.[23]

Таким чином, судова практика поновлення строків під час воєнного стану характеризується індивідуальним підходом та оцінкою об'єктивності перешкод. Верховний Суд послідовно встановлює, що воєнний стан не є самодостатньою підставою для поновлення строків, а доказування обставин, які перешкодили своєчасному зверненню до суду, покладається на заявника. З іншого боку, суди визнають мобілізацію, активні бойові дії, евакуацію, втрату доступу до комунікацій та знищення майна поважними причинами за наявності належних доказів. Такий підхід забезпечує баланс між принципами доступності правосуддя, юридичної визначеності та процесуальної економії.

2.3. Проблеми застосування процесуальних строків у сучасних умовах

В умовах воєнного стану застосування процесуальних строків у господарському судочинстві стикається з численними труднощами, що виникають як із законодавчого регулювання, так і з правозастосуванням. Зокрема, одна з ключових проблем полягає у відсутності чітко визначених

критеріїв визначення поважності причин пропуску строків. Хоча Верховний Суд України наголошує, що сам факт введення воєнного стану не створює автоматичної підстави для поновлення строку, у практиці сторони часто наводять загальні формулювання типу «воєнний стан», «обстріли», «евакуація» без конкретизації обставин і документального підтвердження.

Іншою проблемою є недостатня доказова база. Так, у постанові ВС, аналізованій у юридичному огляді, зазначено, що через аварійні відключення електроживлення і зв'язку сторона не встигла подати апеляційну скаргу, втім суд відмовив у поновленні строку саме через відсутність доказів, що неспроможність діяти була безперервною та безальтернативною. Це створює парадоксальну ситуацію: обставини, що могли бути справжньою перешкодою, але через формальний характер їх підтвердження стають невизнаними, що підриває принцип рівного доступу до правосуддя.[20]

Третя проблема - нерівність фактичного застосування строків залежно від територіального розміщення сторін та суду. Наприклад, на територіях, де не здійснюються активні бойові дії і судова інфраструктура працює майже в звичайному режимі, суди менш схильні визнавати поважними причинами обставини воєнного стану, що часто критично зумовлює результат. У справі № 340/1899/24 від 30.01.2025 ВС зазначив, що «сам по собі факт запровадження воєнного стану ... не може слугувати підставою для поновлення процесуального строку». У ситуаціях, коли стороні не вдалося довести конкретну неможливість звернення через бойові дії, відмова є закономірною. Це означає, що залежно від географічного стану та ресурсів сторона може мати більш жорсткі умови для доведення, ніж інша що створює дисбаланс.

Крім того, чинне законодавство не врегульовує достатньо чітко наслідки технічних перешкод та збоїв у роботі електронної системи, відключень електроенергії, пошкоджень комунікацій, що особливо характерно для зон бойових дій. Це стало предметом дискусії у юридичній літературі, де висловлено думку, що існує «правовий вакуум» у випадках, коли доступ до суду було унеможливлено саме технічними або безпековими причинами. У такій ситуації

не тільки сторони, але й суди опиняються в умовах невизначеності: чи вважати дії (або бездіяльність) стороннього суб'єкта (наприклад, провайдера) поважною причиною для пропуску строку.

Нарешті, проблемою залишається несвоєчасне або неповне інформування учасників процесів про зміни в роботі судів та їх функціонування під час воєнного стану. Неможливість або складність керування електронним кабінетом, непрацюючий зв'язок, неотримані поштові повідомлення все це реально ускладнює подання процесуальних документів у строки, але часто суди не враховують такі обставини, якщо сторона не доведе, що їй було фізично неможливо звернутись. Це створює ризик, що право на судовий захист буде формально збережене, але фактично недоступне.

Таким чином, проблеми застосування процесуальних строків у господарському судочинстві в умовах воєнного стану полягають у поєднанні законодавчих прогалин, а саме відсутність чітких критеріїв, практичних бар'єрів тобто доказування технічних, безпекових чи інфраструктурних перешкод, географічної нерівності доступу до суду та технологічних труднощів. Ці обставини обумовлюють необхідність перегляду підходів до застосування строків та вдосконалення правового регулювання.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ

3.1. Недоліки чинного господарсько процесуального законодавства

Аналіз правового регулювання процесуальних строків у господарському судочинстві засвідчує низку суттєвих недоліків чинного законодавства, які особливо проявилися в умовах воєнного стану. Передусім слід зазначити, що Господарський процесуальний кодекс України (далі ГПК України) у чинній редакції містить лише загальні вказівки щодо можливості поновлення строків стаття 119, однак не визначає ані вичерпного переліку поважних причин, ані критеріїв їхньої оцінки. Такий підхід залишає судам широкі межі дискреції, що, з одного боку, дозволяє враховувати індивідуальні обставини, а з іншого створює передумови для неоднакового застосування норм та порушення принципу правової визначеності.[25]

Недосконало врегульованим питанням залишається чинність процесуальних строків у надзвичайних ситуаціях. Законодавство не містить прямих приписів щодо зупинення чи продовження строків унаслідок воєнних дій, перебоїв електропостачання, відсутності зв'язку або неможливості фізичного доступу до суду. У результаті судова практика вимушено формує критеріальну базу самостійно, що призводить до правової фрагментарності. Наприклад, у постановках Верховного Суду у справах № 990/115/22 та № 280/5470/22 підкреслено, що факт воєнного стану сам по собі не має жодних юридичних наслідків для перебігу процесуальних строків, проте суди надають різні оцінки однаковим ситуаціям залежно від конкретних обставин справи.[6]

Проблемним є й регулювання присічних процесуальних строків. Природа таких строків передбачає їхню непоновлюваність незалежно від причин пропуску, що за умови воєнних ризиків може спричинити втрату права на оскарження судового рішення або подання певних заяв. Нині законодавець не передбачає жодного коригувального механізму на випадок об'єктивної

неможливості вчинити процесуальну дію вчасно, хоча конституційне право на судовий захист повинне зберігатися навіть в екстремальних умовах.

Окрему проблему становить неврегульованість наслідків технічних збоїв Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі ЄСІТС). У період масованих ракетних ударів та відключень електроенергії електронний суд нерідко працює нестабільно, що може унеможливити своєчасне подання документів. Водночас ГПК України не містить механізмів відновлення прав учасників у разі технічних обмежень, хоча саме електронна форма судочинства є одним із ключових каналів доступу до правосуддя під час війни. Це створює так званий нормативний вакуум, про що свідчить і аналіз судової практики, зокрема рішення у справі № 340/1899/24, у якій суд відмовив у поновленні строку саме через відсутність підтвердження технічних перешкод.

Недостатньо врегульованим залишається питання обов'язку судів завчасно інформувати учасників процесу про зміни у своїй роботі внаслідок переміщення, тимчасового припинення діяльності чи обмеження доступу. На практиці учасники судових проваджень нерідко пропускають строки, оскільки не отримали своєчасних повідомлень про відновлення розгляду справи або зміну адреси суду. За відсутності спеціалізованих інформаційних норм такі ситуації перекладають процесуальні ризики на учасника, хоча саме суд є органом, відповідальним за належну комунікацію.[21]

Також недоліком чинного законодавства є відсутність законодавчо закріпленого орієнтовного переліку доказів, що можуть підтверджувати поважність причин пропуску строку. Судова практика показує, що в одних випадках достатнім є факт мобілізації або перебування на окупованій території, тоді як в інших сторони змушені надавати комплексний масив довідок, що інколи об'єктивно неможливо отримати. Відтак виникають різні стандарти доказування, що підривають єдність правозастосування.

Нарешті, законодавство не враховує специфіку колективних суб'єктів, зокрема юридичних осіб у зоні бойових дій, які можуть втратити документацію, персонал або інфраструктуру. ГПК України не розрізняє ситуацій об'єктивної

втрати доказів внаслідок бойових дій та умисного їх ненадання, що створює умови потенційної несправедливості. При цьому Верховний Суд у постановках від 2023-2024 років неодноразово звертав увагу, що такі обставини потребують окремого нормативного закріплення, оскільки вихід лише на судовий розсуд є недостатнім.

Отже, чинне законодавство України у сфері процесуальних строків характеризується низкою концептуальних недоліків: відсутністю визначених критеріїв їх поновлення, прогалинами щодо технічних і безпекових перешкод, браком нормативних гарантій учасників процесу під час надзвичайних обставин та нерозмежуванням ситуацій об'єктивної неможливості дії. Військові умови суттєво актуалізували ці дефекти, що вимагає внесення змін до законодавства з метою забезпечення справедливого балансу між принципом юридичної визначеності, процесуальною дисципліною та правом на доступ до правосуддя.

3.2 Пропозиції щодо вдосконалення законодавства що регулює процесуальні строки

Враховуючи виявлені недоліки чинного правового регулювання процесуальних строків у господарському судочинстві, а також специфіку їхнього застосування в умовах воєнного стану, постає необхідність комплексного вдосконалення законодавства з метою забезпечення гарантій доступу до правосуддя, юридичної визначеності та процесуальної справедливості. Пропоновані напрями вдосконалення мають ґрунтуватися на поєднанні принципів верховенства права, пропорційності та рівності учасників процесу.

Для підвищення рівня правової визначеності та забезпечення реального доступу до правосуддя доцільним є внесення відповідних змін до Господарського процесуального кодексу України. Насамперед потребує законодавчого врегулювання питання поважності причин пропуску строків. З огляду на сформовану судову практику пропонується доповнити статтю 119 ГПК України нормою, яка б містила орієнтовний перелік обставин, що можуть

визнаватися поважними: перебування фізичної особи у зоні активних бойових дій, мобілізація, евакуація, тривала відсутність електроенергії або інтернет-зв'язку, знищення майна чи документації, неможливість функціонування підприємства через бойові дії. Запропоноване положення не є вичерпним, однак його наявність забезпечить однаковість правозастосування.[22]

Законодавець має передбачити механізм автоматичного зупинення перебігу окремих процесуальних строків у разі офіційно підтверджених надзвичайних обставин. Така норма може бути реалізована шляхом внесення змін до розділу II ГПК України і передбачати тимчасове блокування перебігу строків на період фактичної неможливості доступу до суду. Аналогічні моделі містяться у законодавстві Італії та Франції, де строки зупинялися під час надзвичайних станів. У вітчизняних реаліях така норма забезпечить реалізацію статті 55 Конституції України про право на судовий захист.

Окремого врегулювання потребує проблема технічних збоїв Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Доцільно доповнити ГПК України положенням, відповідно до якого у разі офіційно підтвердженої неправомірності доступу до ЄСІТС протягом певного часу пропуск строку вважається таким, що стався з поважних причин. Впровадження такої норми усуне залежність перебігу строків від технічних чинників, які не залежать від волі учасників процесу.

Крім того, важливим є створення окремої процедури доведення втрати документів унаслідок бойових дій. Відповідні зміни можуть бути внесені до статей 80 та 91 ГПК України щодо подання доказів. Запровадження презумпції достовірності довідок органів місцевого самоврядування про знищення або недоступність документації дозволить уникнути ситуацій, коли сторона не може виконати свій обов'язок через обставини непереборної сили.

Значної уваги потребує також нормативне закріплення обов'язку судів оперативно інформувати учасників процесу про зміну адреси, графіка прийому документів або форм комунікації. Запровадження єдиного електронного реєстру

режимів роботи судів, адміністрованого Державною судовою адміністрацією, зменшить кількість пропусків строків через неотримання інформації.

З метою уніфікації підходів до правозастосування Верховному Суду доцільно надати повноваження щодо затвердження узагальнюючих роз'яснень щодо критеріїв поважності причин пропуску строків у період воєнного стану. Такі роз'яснення, схвалені Пленумом ВС, сприяли б формуванню прогнозованої практики на рівні першої та апеляційної інстанцій, що відповідає принципу юридичної визначеності.

Крім того, доцільним є розроблення механізму відновлення присічних строків у випадках, коли їх пропуск спричинено об'єктивною неможливістю звернення до суду. Такий механізм може бути обмежений часовими рамками та супроводжуватися підвищеним стандартом доказування, однак він дозволить уникнути ситуацій повного позбавлення особи права на оскарження у випадках окупації ділянки території, блокади або евакуації.

Таким чином, вдосконалення правового регулювання процесуальних строків передбачає не лише внесення змін до ГПК України, а й розвиток інституційних інструментів, пов'язаних із інформаційною відкритістю судів, технічною стійкістю електронного судочинства та диференціацією підходів до оцінки форс-мажорних ситуацій. Реалізація запропонованих змін сприятиме підвищенню довіри до судової влади, забезпеченню справедливому доступу до правосуддя та гармонізації національного законодавства із європейськими стандартами.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження процесуальних строків у господарському судочинстві встановлено, що цей інститут є одним із базових механізмів забезпечення своєчасного, ефективного та справедливого судового розгляду, а також реалізації принципів правової визначеності, процесуальної економії та рівності учасників процесу. Строки не лише дисциплінують дії сторін, але й визначають межі здійснення процесуальних прав, запобігаючи зловживанню ними. У мирний час їхнє регулювання видається усталеним, однак умови воєнного стану актуалізували низку проблем, які раніше не були достатньо виявлені.

Аналіз чинного законодавства показав, що Господарський процесуальний кодекс України встановлює лише загальні засади перебігу, зупинення та поновлення процесуальних строків, залишаючи значну частину тлумачення судовому розсуду. Воєнні реалії продемонстрували, що відсутність спеціальних положень, які враховують об'єктивні перешкоди, призводить до неоднаковості правозастосування та суперечностей у судовій практиці. При цьому значення набуває питання доказування: суди вимагають підтвердження поважності причин пропуску строків, але отримання таких доказів у зоні бойових дій часто ускладнене.

Судова практика періоду 2022–2025 років виробила ключовий підхід, згідно з яким сам факт введення воєнного стану не є автоматичною підставою для поновлення строку. Поновлення можливе лише тоді, коли сторона доведе причинно-наслідковий зв'язок між воєнними обставинами та неможливістю вчинення процесуальних дій. Водночас суди визнають поважними такі причини, як мобілізація, перебування на окупованій території, тривала відсутність електроенергії та комунікацій, евакуація, руйнування документів та майна. Такий підхід свідчить про прагнення забезпечити баланс між принципами справедливості та правової визначеності.

Проведений аналіз також виявив низку проблем: відсутність чітких законодавчих критеріїв поважних причин пропуску строків, нерівномірність доступу до судової інфраструктури залежно від регіону, складність доказування

технічних перешкод, непередбачуваність наслідків збоїв електронних систем та ризик зловживань зі сторони недобросовісних учасників процесу. Проблемним залишається й питання непоновлюваності присічних строків навіть у випадках, коли їхній пропуск спричинений обставинами непереборної сили.

Запропоновані в роботі напрями вдосконалення законодавства зводяться до необхідності комплексного реформування процесуальних механізмів. Потребує законодавчого закріплення орієнтовний перелік поважних причин пропуску строків із урахуванням воєнних обставин; доцільним є створення механізму автоматичного зупинення строків у разі офіційно підтверджених технічних чи безпекових форс-мажорів; важливим є врегулювання доказових аспектів втрати документації підприємствами у зоні бойових дій. Поряд із цим, обов'язковою є модернізація електронних судових сервісів та централізація інформації щодо режиму роботи судів.

Таким чином, інститут процесуальних строків у господарському судочинстві потребує адаптації до реалій воєнного стану. Зміни в законодавстві мають спрямовуватися на забезпечення рівності учасників процесу та захист їхніх прав у ситуаціях, коли своєчасне здійснення процесуальних дій є об'єктивно неможливим. Запровадження запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності господарського судочинства, зниженню правової невизначеності та зміцненню довіри до судової влади, що є особливо важливим в умовах збройної агресії та трансформаційних викликів, з якими зіткнулася Україна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. № 1798-XII (в ред. Закону від 3 жовтня 2017 р. № 2147-VIII) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення 28.08.2025).
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей справляння податків і зборів у період воєнного стану : Закон України від 03 березня 2022 р. № 2118-IX. *Голос України*. 2022. № 46.
5. Про внесення змін щодо забезпечення строків під час дії воєнного стану : Закон України від 01 квітня 2022 р. № 2188-IX. *Голос України*. 2022. № 61.
6. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 990/115/22 від 10 листопада 2022 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>. (дата звернення 28.08.2025)
7. Постанова Верховного Суду у справі № 910/2423/22 від 15 березня 2023 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua>. (дата звернення 28.08.2025)
8. Постанова Верховного Суду у справі № 120/359/24 від 29 листопада 2024 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua>. (дата звернення 28.08.2025)
9. Постанова Верховного Суду у справі № 280/5470/22 від 18 квітня 2024 р. [Електронний ресурс]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua>. (дата звернення 28.08.2025)
10. Постанова Верховного Суду у справі № 420/30331/23 від 15 серпня 2024 р. [Електронний ресурс]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua>. (дата звернення 28.08.2025)
11. Штефан О. В. Право на справедливий суд та процесуальні строки : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 224 с.

12. Штефан О. В. Процесуальні строки у судовому процесі : навч. посіб. Київ : Алерта, 2020. 212 с.
13. Смокович М. І. Процедурні гарантії у судовому процесі : монографія. Київ: Право, 2019. 180 с.
14. Смокович М. І. Оцінка поважності причин пропуску процесуальних строків. *Вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 97-104.
15. Телішевська І. А. Процесуальні строки як інструмент забезпечення рівності сторін. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 34-39.
16. Кучер О. В. Інститут зупинення провадження у господарському процесі. *Господарське право*. 2019. № 5. С. 112-119.
17. Заверуха І. В. Тлумачення критерію об'єктивної неможливості вчинення процесуальних дій. *Право України*. 2022. № 3. С. 45-53.
18. Луць В. В. Принцип правової визначеності у господарському процесі. *Юридична наука*. 2018. № 5. С. 21-28.
19. Грек Б. М. Правова доктрина інституту розумних строків у процесі // Адвокат. 2012. № 6. С. 8-10.
20. Шевчук С. В. Право на розумний строк : практика ЄСПЛ : монографія. Київ: Юстініан, 2006. 264 с.
21. Андрійчук О. В. Процесуальна економія та строки у судовому процесі *Вісник Харківського нац. ун-ту внутр. справ*. 2020. № 3. С. 142-148.
22. Бутирський А. О. Окремі аспекти застосування процесуальних строків у господарському процесі. *Юридичний науковий журнал*. 2021. № 4. С. 88-93.
23. Долинська М. С. Господарське судочинство України: навч. посіб. Львів: ЛНУВС, 2021. 296 с.
24. Радько О. О. Застосування процесуальних строків в умовах воєнного стану. *Юридична практика*. 2023. № 12. С. 16-22.
25. Рись І. М. Електронне судочинство та проблеми процесуальних строків. *Право і суспільство*. 2024. № 1. С. 52-57.